

Vispārīga informācija

Hibrīdkarš – jauns drošības izaicinājums Eiropai

Sagatavoja Andis Kudors, Austrumeiropas politikas pētījumu centrs

Ievads

Krievijas agresija Ukrainā, Krimas okupācija un aneksija 2014. gadā ir mainījusi izpratni par draudiem pasaulē, jo sevišķi Eiropas Savienībā un ES Austrumu partnerības valstīs. Fakts, ka Krievija atbalsta separātistus, nodrošinot tiem apmācību, bruņojumu un karavīrus, ir būtiski ietekmējis tās reputāciju starptautiskajā sabiedrībā. Hibrīdkarš, ko Krievija īsteno Ukrainā ir licis NATO un tās sabiedrotajiem pārskatīt līdzšinējo pieeju aizsardzības plānošanai. Ir būtiski ņemt vērā to, ka hibrīdkarš pats par sevi ir tikai faktors, kas atklāj vēl nopietnāku starptautiskās politikas problēmu, proti, Krievija vēlas mainīt pastāvošo starptautisko kārtību, kārtējo reizi atgādinot par savām reģionālajām un globālajām ambīcijām.

Kas ir hibrīdkarš?

Pastāv dažādas hibrīdkara definīcijas. To var definēt, piemēram, šādi: hibrīdkarš ir ar valsts iekšēju vai ārēju apdraudējumu saistīts konflikts, kurā vienlaikus tiek izmantoti vairāki karadarbības veidi: konvencionālie militārie spēki, neregulāro militāro spēku taktika, kā arī pretlikumīgas darbības, kas destabilizē situāciju. NATO Militārā darba grupa (Stratēģiskās plānošanas un pamatnostādņu izstrādes darba grupa) 2010. gadā apstiprināja šādu hibrīdapdraudējuma definīciju: hibrīdapdraudējums ir esoša vai potenciāla ienaidnieka – valsts vai nevalstiska aktora, vai teroristu – apdraudējums, kas izpaužas kā jau īstenota vai gaidāma spēja savu mērķu sasniegšanai vienlaikus izmantot gan konvencionālos, gan nekonvencionālos militāros paņēmienus.

Hibrīdkarā tiek izmantoti visdažādākie paņēmieni valsts destabilizēšanai un sabiedrības polarizēšanai. Hibrīdkarā atšķirībā no konvencionālās karadarbības galvenais uzsvars tiek likts uz aktīvu mērķa valsts iedzīvotāju iesaisti. Militārie eksperti jau vairākus gadus ir pievērsuši uzmanību hibrīdkarā izmantotajām metodēm, taču Krievijas agresija pret Ukrainu 2014. gadā īpaši izgaismoja informatīvā kara komponentes nozīmi jaunās paaudzes karadarbībā. Krievijas ģenerālštāba priekšnieks ģenerālis Valērijs Gerasimovs ir minējis šādus jaunās paaudzes karadarbības elementus:

- militārās darbības uzsākšana miera apstākļos (nepiesakot karu);
- bezkontakta sadursmes starp dažādas specializācijas manevrētspējīgām kaujinieku grupām;
- ienaidnieka militāro un ekonomisko spēju paralizēšana ar īslaicīgiem un precīziem triecieniem pa stratēģiskas nozīmes militāro un civilo infrastruktūru;
- plaša augstas precizitātes ieroču un īpašu operāciju, robotu un principiāli jaunu ieroču izmantošana;
- bruņotu civiliedzīvotāju iesaiste;
- vienlaicīgi uzbrukumi ienaidnieka militārajām vienībām un objektiem visā teritorijā;
- vienlaicīga karadarbība uz sauszemes, gaisā, jūrā un informācijas telpā;

- asimetrisku un netiešu paņēmienu izmantošana;
- kaujinieku vadība vienotā informācijas sistēmā.

Pēc Latvijas drošības politikas eksperta Jāņa Bērziņa domām Krievijas izpratne par mūsdienīgu karadarbību ir balstīta uz ideju, ka galvenā cīņa notiek cilvēku prātos un tādēļ jaunās paaudzes karadarbībā īpaša nozīme ir informatīvajiem un psiholoģiskās ietekmēšanas pasākumiem, kuru mērķis ir panākt pārākumu attiecībā uz personāla un ieroču kontroli, kā arī morāli un psiholoģiski nomākt ienaidnieka bruņotos spēkus un civiliedzīvotājus.

Izaicinājums pastāvošajai starptautiskajai kārtībai

Krievija, no vienas puses, iestājas par savām tiesībām īstenot neatkarīgu ārpolitiku, bet, no otras puses, nerespēktē Ukrainas tiesības izdarīt savu stratēģisko izvēli par labu ciešākām attiecībām ar Eiropas Savienību. Krievijas politika attiecībās ar Gruziju un Ukrainu faktiski atbilst Krievijas ārpolitikas koncepcijās (2008 un 2013) proponētajai starptautiskajai kārtībai, saskaņā ar kuru pasaule būtu jāpārvalda lieliem ģeogrāfiskajiem un atšķirīgu kultūru (civilizāciju) centriem. Krievijas prezidents Vladimirs Putins savās publiskajās runās Krimas aneksiju ir pamatojis ar vēlmi saglabāt pareizticīgo civilizāciju un apvienot ne tikai vēsturiskās Krievijas teritorijas, bet arī t.s. krievu pasauli. Šāda argumentācija, kas tiek izmantota, lai attaisnotu militāru agresiju pret kaimiņvalsti, ir pretrunā ar spēkā esošajām starptautisko tiesību normām, kur nosaka, kad ir un kad nav pieļaujama militāra spēka lietošana. Krievijas pamatojums, kas balstīts nevis uz pilsoņu, bet gan uz etniskas, vienai kultūrai piederīgas grupas aizstāvēšanu, atgādina nacistiskās Vācijas ārpolitiku attiecībā uz Čehoslovākiju Otrā pasaules kara priekšvakarā.

No Krievijas piedāvājuma attiecībā uz jauno pasaules kārtību izriet trīs galvenie secinājumi: 1) Krievija pieprasa sev reālas ekskluzīvas tiesības savās kaimiņvalstīs un nesamierināsies ar dažu bijušo Padomju Savienības republiku patstāvīgu ārpolitiku; 2) oficiālā Krievija ir gatava kaimiņvalstīs lietot militāru spēku (daļēji slēptā veidā), aizbildinoties ar savu ārvalstīs dzīvojošo tautiešu aizstāvību; 3) oficiālā Krievija ir gatava “pievērt acis” uz citu globālo spēlētāju izdarītiem starptautisko tiesību pārkāpumiem apmaiņā pret tās reģionālo ambīciju respektēšanu.

Eiropas Savienībai kopā ar sabiedrotajiem ir jādomā, kā nepieļaut ekskluzīvo interešu sfēru un citu valstu teritorijas sagrābšanas leģitimizēšanu starptautiskajā arēnā. Par starptautiskās kārtības uzturēšanas vadlīnijām ir jābūt starptautisko tiesību normām, nevis atsevišķu valstu vadītāju vai elites iegribām.

Krievijas izaicinājumi ES Austrumu partnerības valstīm, Baltijai un visai Eiropas Savienībai

Vairākas NATO un ES dalībvalstis jau pārskata savus aizsardzības plānus, lielāku uzmanību pievēršot nemilitāro draudu un risku novēršanai. Šis darbs ir jāturpina, ņemot vērā to, ka hibrīdkara apstākļos informācijas telpa ir pat svarīgāka nekā militārā sfēra. Šajā kontekstā NATO izcilības centru izveide Baltijas valstīs pēdējo gadu laikā ir vērtējama kā labs nemilitāro risku novēršanas pasākums. Kiberdrošības centrs Igaunijā, Enerģodrošības centrs Lietuvā un Stratēģiskās komunikācijas centrs Latvijā jau dod savu ieguldījumu NATO valstu drošības stiprināšanā. Būtu vēlams arī ES sadarbība ar minētajiem NATO izcilības centriem.

Visai Eiropas Savienībai un jo sevišķi Baltijas valstīm ir jādomā par vājo vietu novēršanu mediju telpā, par to, kā, neieviešot cenzūru, tomēr varētu ierobežot tādu atsevišķu mediju rīcību, kāda brīvā mediju telpā nav pieņemama. Apspriešanas vērtā ir mediju ekspertu Pītera Pomeranceva un Maikla Veisa ideja par nepieciešamību “sapulcēt starptautisko plašsaziņas līdzekļu pārstāvjus un speciālistus, lai kopīgi vienotos par propagandas definīciju un izskatītu iespēju ieviest reitinga sistēmu, ar kuras

palīdzību varētu izvērtēt un noteikt dezinformācijas līmeni. *Freedom House* brīvības reitinga sistēmu un *Transparency International* korupcijas uztveres indeksu varētu izmantot par paraugu, veidojot reitinga sistēmu, kas ļautu klasificēt uzvedību informācijas telpā.”¹ Ja šādi vai līdzīgi pasākumi netiks veikti, Krievijas piekoptās metodes sāks izmantot arī citas autoritāras vai revanšistiski noskaņotas valstis. Krievijas varas kontrolēto informācijas aģentūru finansējums 2015. gadā tiek palielināts, un nekas neliecina par to, ka oficiālā Krievija savu politiku informācijas sfērā plānotu mainīt. Sevišķi vārīgas pret Krievijas izplatītās propagandas un dezinformācijas ietekmi ir Krievijas kaimiņvalstis, kurās krievvalodīgo iedzīvotāju īpatsvars ir ļoti liels. Pat ja Ukrainas scenārija īstenošana Igaunijā un Latvijā ir mazticama, tomēr Krievijas varas kontrolēto mediju klātbūtne un daži tautiešu politikas aspekti kavē šo valstu sabiedrības integrācijas un demokrātijas attīstības procesus.

ES Austrumu partnerības valstīm – Baltkrievijai, Ukrainai, Moldovai, Gruzijai, Azerbaidžānai un Armēnijai – nākas izjust Krievijas reģionālās ambīcijas, kas izpaužas kā šo valstu stratēģisko izvēļu ietekmēšana gan ar ekonomikas, gan politikas un mediju svirām. Krievijas paternālistisko attieksmi pret kaimiņvalstīm apliecina tās iejaukšanās šo valstu identitātes veidošanas procesā, skaidrojot kaimiņvalstu iedzīvotājiem, ka to “liktenis” ir būt ciešāk saistītiem ar Krieviju nekā ar Eiropu. ES, īstenojot Austrumu partnerības iniciatīvas, ir jāņem vērā Krievijas kaimiņu politika, kas apgrūtina attiecīgo valstu tuvināšanos Eiropas Savienībai.

Jautājumi diskusijām:

1. Krievijas ideja par pasaules kārtību, kuru, balstoties uz savām reģionālajām interesēm, noteiktu daži reģionālie varas centri, 21. gadsimtā nav pieņemama. Kādi pasākumi veicami, lai nostiprinātu starptautiskās tiesību normas kā starptautiskās kārtības uzturēšanas vadlīnijas?
2. Kā, ņemot vērā jaunus drošības izaicinājumus pie ES austrumu robežām, ir jāveido ES kopējā ārpolitikas un drošības politika?
3. NATO pārstāvji jau vairākkārt paziņojuši, ka alianse ir gatava iedibināt līguma 5. pantu, ja pret kādu no tās dalībvalstīm (piemēram, Baltijas valstīm) tiktu īstenotas līdzīgas darbības kā pret Ukrainu. Tā būtu militāra reakcija, bet kā novērst politiskos apdraudējumus un kā reaģēt uz hibrīdkara pirmajām nemilitāra rakstura fāzēm?
4. Vai Eiropas Savienībai un Austrumu partnerības valstīm ir jāpārskata sava attieksme pret noteiktiem Krievijas tautiešu politikas un mediju politikas aspektiem, ņemot vērā to, ka abas minētās sfēras ir izmantotas hibrīdkarā pret Ukrainu?

¹ Pomerantsev, P. Weiss, M. (2014) *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. NY: The Institute of Modern Russia, 40. lpp.

